

ΕΝΑΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ & ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΤΑΞΥ ΦΡΟΨΝΤ & ΑΪΝΣΤΑΪΝ (του Αλέξανδρου Μπέλεση)

✘ (Τα βαθύτερα αίτια των παγκόσμιων πολέμων, της κρίσης στη Λιβύη, στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν κ.λπ.)

«Υπάρχει ένας τρόπος για να ελευθερωθούν οι άνθρωποι από το κακό του πολέμου;». «Πως είναι δυνατό .. η μάζα να ... γίνεται έξαλλη και να οδηγείται στο ολοκαύτωμα;» «Είναι δυνατό να κατευθύνουμε την ψυχολογική ανάπτυξη των ανθρώπων έτσι που να γίνουν ικανοί για αντίσταση στην ψύχωση του μίσους και της καταστροφής;». Αυτές οι ερωτήσεις αφορούν τον πόλεμο των εθνών –που συνήθως υποκινούνται από οικονομικά συμφέροντα- αλλά και τους εμφύλιους πολέμους που οφείλονται στον θρησκευτικό φανατισμό, την καταπίεση μειονοτήτων κλπ. Αφορούν τους πολέμους που κάθε λίγο για «ανθρωπιστικούς λόγους» εξαπολύει η «σύγχρονη Δύση», μόνο που είναι πόλεμοι δύο μέτρων και δύο σταθμών.

Αυτές είναι οι ερωτήσεις που απευθύνει ο Αλβέρτος Αϊνστάιν στον Σίγκμουντ Φρόυντ το 1932 σε μια επιστολή του. Την απευθύνει σε έναν ψυχολόγο που είχε γίνει διάσημος για τον επιστημονικό τρόπο αποκάλυψης του βασικού ρόλου του ενστίκτου της σεξουαλικότητας και της παρόρμησης του θανάτου στην καθημερινή ζωή.

Το χρονικό των επιστολών

Η Ευρώπη οδηγήθηκε πρόθυμα στον Α παγκόσμιο πόλεμο με την ψευδαίσθηση της γρήγορης νίκης. Η οδυνηρή εμπειρία του Β παγκόσμιου πολέμου δημιούργησε μια απροθυμία για το ξέσπασμα ενός Β παγκόσμιου πολέμου. Έχοντας διαπιστώσει -οι πολιτικοί,

οι διανοούμενοι και οι πολίτες- το πόση καταστροφικότητα είναι ικανοί να εκφράσουν τα έθνη του διαφωτισμού, αναζητούσαν τρόπους αποφυγής μιας νέας καταστροφής. Σχεδόν όλοι θεωρούσαν ότι οι θεσμοί όπως η Κοινωνία των Εθνών θα επαρκούσαν για να αποτρέψουν έναν νέο πόλεμο. Όλα αυτά αποδείχθηκαν πλάνη. Πλάνη τόσο για αυτούς που από φυγοπονία δεν ήθελαν να σταματήσουν την σταδιακή στρατιωτική εξάπλωση του ναζισμού όσο και για αυτούς που πίστευαν ότι οι άνθρωποι ήταν πλέον ικανοί να ελέγξουν την τάση τους για εξουσία και καταστροφή επειδή είχαν αποστηθίσει «πολιτισμό». Ότι δηλαδή, είναι δυνατό να έλθει ειρήνη -μη επιβαλλόμενη από κάποια ολοκληρωτική εξουσία- με άγνοια της κατώτερης φύσης των ενστίκτων αλλά και της ανώτερης της αφηρημένης σκέψης, του καθαρού λόγου της αγάπης και της πνευματικής θέλησης.

Το 1931 η Διαρκής Επιτροπή Γραμμάτων και Τεχνών της Κοινωνίας των Εθνών, κάλεσε το Διεθνές Ινστιτούτο Πνευματικής Συνεργασίας να ενθαρρύνει την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ πνευματικών παραγόντων του πολιτισμού πάνω σε θέματα που θα αφορούσαν την Κοινωνία των Εθνών. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια το 1932 αντάλλαξαν επιστολές δύο κορυφαίοι εκπρόσωποι της διανόησης της εποχής. Ο επιστήμονας Αλβέρτος Αϊνστάιν με τον Σίγκμουντ Φρόυντ.

Ο **Σίγκμουντ Φρόυντ** [1] γεννήθηκε στην Αυστρία. Όταν αντάλλαξε τις επιστολές με τον Αϊνστάιν με θέμα τον πόλεμο είχε ήδη γίνει γνωστός για το οιδιπόδειο σύμπλεγμα και είχε γίνει ευρύτερα γνωστός. Είχε γράψει ήδη το κατά πολλούς κορυφαίο βιβλίο του «η ερμηνεία των ονείρων» και ένα από τα περισσότερο διάσημα το «για την ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής». Επίσης είχε ήδη γράψει το «τρεις πραγματείες για την θεωρία της σεξουαλικότητας» το οποίο τον είχε κάνει αντιδημοφιλή γιατί ισχυρίστηκε ότι κάθε παιδί γεννιέται με σεξουαλικές εξορμήσεις. Είχε ήδη δημιουργηθεί ένα κίνημα ψυχανάλυσης και η συνεργασία του με τους Άντλερ και Γιούνγκ είχε ήδη οδηγηθεί σε ρήξη. Ήδη από το 1920 είχε γράψει το βιβλίο του «πέραν της αρχής της ηδονής» στο οποίο κάνει λόγο για το ένστικτο του

θανάτου για το οποίο κάνει λόγο και στην επιστολή του με τον Αϊνστάιν.

Όταν έγραψε την επιστολή, δεν είχαν ανέβη ακόμη οι ναζί στην εξουσία (Μάιος του 1933) οι οποίοι κατόπιν έκαψαν τα βιβλία του -όπως και άλλων ψυχαναλυτών- η απαγόρευση συμμετοχής του σε επιστημονικά συμβούλια (λόγω του ότι ήταν Εβραίος) και η έξοδός του από την Αυστρία στο Λονδίνο το 1938 μετά την εισβολή των Ναζί στην Αυστρία.

Ο **Αλβέρτος Αϊνστάιν**, [2] ήταν Γερμανός πολίτης ο οποίος αφού ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Ελβετία το 1900 πήρε την ελβετική υπηκοότητα. Όταν αντάλλαξε τις επιστολές με θέμα τον πόλεμο με τον Φρόντ είχε ήδη από το 1921 τιμηθεί με το βραβείο νόμπελ για την συμβολή του στην θεωρητική φυσική και για την εξήγηση του φωτοηλεκτρικού φαινομένου. Από το 1905 είχε δημοσιεύσει την ειδική θεωρία της σχετικότητας ενώ από το 1915 την γενική θεωρία της σχετικότητας.

Ο Αλβέρτος Αϊνστάιν θεωρείται πως συνέβαλε στην απόφαση του προέδρου των ΗΠΑ Φραγκλίνο Ρούσβελτ για την κατασκευή της πυρηνικής βόμβας επισημαίνοντας τον κίνδυνο -για τον ανθρώπινο πολιτισμό- να την αποκτήσουν πρώτοι οι Ναζί.

Σύντομη περιγραφή – Ειρήνη και πολιτικές συνέπειες της αυτογνωσίας

Ο Αλβέρτος Αϊνστάιν αναρωτιέται για το αν ο άνθρωπος είναι δυνατόν να ελευθερωθεί από την πίεση που του ασκεί το ένστικτο της επιθετικότητας. Θα μπορούσε να κάνει εντύπωση στον σημερινό άνθρωπο ότι ένας φυσικός της κλάσης του Αϊνστάιν εκτιμά ότι τα σχετικά πολιτισμένα έθνη είναι ικανά να επαναλάβουν τα εγκλήματα του εύρους του Α παγκόσμιου πολέμου. Ότι θεωρεί πως «ο άνθρωπος έχει μέσα του την τάση για μίσος και για καταστροφή» το οποίο «σε ομαλούς καιρούς το πάθος του αυτό είναι κρυμμένο» αλλά είναι «εύκολο να το ερεθίσουμε και να το ανεβάσουμε στο ύψος μιας συλλογικής ψύχωσης». Όμως, για κάποιον που έχει ζήσει τον Α παγκόσμιο πόλεμο αυτό αποτελεί βιωματική εμπειρία. Το δυστύχημα (;) είναι ότι αυτή η εμπειρία

έχει σχεδόν χαθεί από τον Ευρωπαϊό πολίτη και σε αυτό μαρτυρούν η μείωση της αποφασιστικότητας για επίδειξη πνεύματος αλληλεγγύης. Αυτή η έλλειψη αλληλεγγύης αποτελεί σύμπτωμα ανθρωπολογικής οπισθοδρόμησης.

Ενώ ο Αλβέρτος Αϊνστάιν δεν δίνει απαντήσεις στο πως ο άνθρωπος μπορεί να μετουσιώσει τη «σκιά» του, κάνει μια πρόταση θεσμική:

«τα κράτη να δημιουργήσουν μια νομοθετική και δικαστική εξουσία, αρμοδιότητα της οποίας θα είναι να αντιμετωπίζει όλες τις συγκρούσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους» Αυτό θυμίζει μεταπολεμικούς θεσμούς όπως το Διεθνές δικαστήριο της Χάγης.

Ο Φρόντ από τη μεριά του προβαίνει σε μερικές διαπιστώσεις:

– *«οι συγκρούσεις των συμφερόντων (και γνώμης) ρυθμίζονται με τη βία»*, καθώς *«ο άνθρωπος αποτελεί μέρος του ζωικού βασιλείου»*

– *«οι νόμοι γίνονται από εκείνους και για εκείνους που κυβερνούν και παραχωρούν ελάχιστα δικαιώματα σε εκείνους που έχουν υποταχθεί»*

– *«Μια σίγουρη αποτροπή του πολέμου είναι δυνατή μόνον αν οι άνθρωποι συμφωνήσουν στη δημιουργία μιας κεντρικής εξουσίας στις αποφάσεις της οποίας θα υπόκεινται όλες οι συγκρούσεις συμφερόντων»*. Αυτό είναι μια πολύ επικίνδυνη πρόταση καθώς η υπερσυγκένρωση εξουσίας χωρίς να έχει λυθεί η τάση του ανθρώπου για κυριαρχία θα έχει ως αποτέλεσμα τον πιο ισχυρό ολοκληρωτισμό της ιστορίας. Με κάθε σεβασμό στον Φρόντ, θα μπορούσε εδώ να ειπωθεί πως σε αυτό το σημείο απλά φαίνεται ένα έλλειμμα πολιτικής διορατικότητας και ανθρωπολογίας. Ας μην ξεχνάμε επίσης ότι το γράμμα αυτό το έγραψε πριν την άνοδο των Ναζί στην εξουσία και την εμπειρία του πιο οργανωμένου ίσως ολοκληρωτισμού της ιστορίας.

– *«Μέσα σε κάθε ζωντανό πλάσμα» υπάρχει η καταστροφική τάση «να οδηγήσει τη ζωή στην κατάσταση της άψυχης ύλης»* που αποκαλούμε *«παρόρμηση του θανάτου»*

– *«η ιδανική προϋπόθεση (για την επίτευξη της ειρήνης) θα ήταν φυσικά μια ανθρώπινη κοινωνία που θα είχε υποτάξει τις*

παρορμήσεις της στη δικτατορία της λογικής». «Το δυνάμωμα της νόησης και η προς τα μέσα στροφή της επιθετικότητας»

Συμπέρασμα

«Η επιμονή σε αρχέγονα ένστικτα έξω από την καθαυτή λογική του ενστίκτου, που εδράζεται στην ανάγκη, αναδεικνύει τη διαστρέβλωση της λογικής του ενστίκτου, π.χ. της επιβίωσης» [3]

«Το τοπίο είναι γεμάτο με **μορφές ολοκληρωτισμού με διαφορετικό πρόσωπο** η κάθε μια, στην οικονομία, στην πολιτική, στην θρησκεία και στον πολιτισμό. **Όλες αυτές οι παραμορφώσεις και οι στρεβλώσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν ενιαία ως μια ανθρωπολογική παθολογία του συστήματος.** Με τον ίδιο τρόπο πρέπει να κατανοήσουμε επίσης το πεδίο της οικονομικής και πολιτικής θεωρίας και πρακτικής.

Όλοι οι άνθρωποι στο βάθος θέλουν να γίνουν βασιλιάδες άρα λοιπόν και **το παραμύθι με τη γυμνότητα του βασιλιά μας αφορά όλους.** Είναι ένα παραμύθι που έρχεται ως συμπληρωματικός μύθος, στον μύθο του πρώτου ενδύματος, του φύλλου συκής, της ενοχικότητας, της φοβικότητας και **της ρήξης της συναίνεσης μας με το Είναι,** με την θεότητα στην Εδέμ. Είναι το παραμύθι της κόλασης της κολαστήριας εργασίας και σχέσης με τον εαυτό μας και τον κόσμο, είναι το Σισύφειο μαρτύριο του ηθοποιού σε ρόλους καθήλωσης, είναι η Βαβέλ μας.

Αν αντιμετωπίσουμε τις ανθρωπολογικές ρίζες που βρίσκονται πίσω από το πρόβλημα της σχέσης ειρήνης και πολέμου και δούμε τον πόλεμο και την βαρβαρότητα σε όλες τις όψεις, της κατά σύμβαση ειρήνης, -την οικονομική, την πολιτική, την θρησκευτική, την πολιτισμική, την ψυχολογική πρωταρχικά- τότε σ' αυτή την περίπτωση θα μπορέσουμε να λειτουργήσουμε περισσότερο αποτελεσματικά, με πραγματική αυτοκριτική και αυτογνωσία, με πραγματικούς όρους αλλαγής και τελικά θεραπείας» [4]

Μπορείτε να κατεβάσετε δωρεάν σε μορφή pdf τις δύο

αυτές επιστολές εδώ.

Επίσης, υπάρχει το βιβλίο «Για τον πόλεμο και τον θάνατο» του Σίγκμουντ Φρόυντ μαζί με τις ανωτέρω επιστολές από τις εκδόσεις ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ.

Αναφορές:

[1] Σίγκμουντ Φρόυντ – Βικιπαίδεια

[2] Άλμπερτ Αϊνστάιν – Βικιπαίδεια

[3] Μουτσοπούλου Ιωάννα, Το κράτος στην ελεύθερη οικονομία, solon.org.gr

[4] Ζήσης Γιάννης, Ολοκληρωτισμός και ανθρωπολογική συστημική παθογένεια, solon.org.gr

**Αλέξανδρος Μπέλεσης,
Μέλος της Μ.Κ.Ο. Σόλων**

Πρώτη δημοσίευση: 04 Απριλίου 2011

Φωτογραφία: βικιπαίδεια